

Milyen jellegzetes kollekciókat tervezett?

Eszter: A Zebra, gyerekkollekció elkészítésénél, mint tervezők hárman (egy budapesti, egy szombathelyi és én, mint vásárhelyi tervező) fogtunk össze. Így készült el egy komplett összeálló gyerek öltözék, körkötött csíkos ruházat, zokni és vászoncipő. Ezeket így kompletten is meg lehetett vásárolni. Ez az összefogás és ennek eredménye pozitív sajtóvisszhangot kapott.

Egy másik érdekes kollekcióm a körkötött farmerhatású kelméből (szín oldalon poliészter és elasztikus, fonákaloldalán pamut) varrt gyermekkollekció. Kétrészes öltözék felső része (kivételesen engedélyezett) nyomó patenttal záródó, síkkötött virággal díszített felsőrészből és trapéz nadrágból állt.

Milyen volt a szovjet igény?

Eszter: A szovjet kollekciókban rendszerint a jacquard (több színű) mintás termékek szerepeltek, hagyományos, alapszínekben, amely a mi akkori ízlésünkötől kissé eltérő volt. Megtörtént, hogy néhány, számunkra szebb darabot is kiküldtünk a kollekcióval Szovjetunióba. Az eredmény az lett, hogy ezeket a darabokat félretették, mondván, nekik ilyen nem kell.

Amikor a szovjet megrendelés több tízezer darabos volt, akkor a gyári kapacitás „megengedte”, hogy a belföldi termékek egy kicsit munkaigényesebbek legyenek.

A Nyugat-európai tapasztalatokat, mennyire lehetett hasznosítani?

Eszter: A nyugati divatot csak óvatosan lehetett követni. Egy-egy divatbemutatóra készültek magasabb szintű tervek. A kor azonban nem volt érett rá, hogy ezeket megvalósítsuk és azok az üzletekbe is kerüljenek. A játékszabályokat be kellett tartani, nem lehetett a sorból kilógni.

Az éves nagy divatbemutatókat valamelyik neves budapesti szállodában tartották. A rendezvényeken a HÓDIKÖT kollekciók tervezőinek nevét megemlítették. Ezért a többi cég iparművészei kissé irigykedtek is ránk. Egyébként az iparművészeknek nem volt „nevük”.

A vezetőimtől és a technikusoktól megkaptam a maximális segítséget. Az akkori vezérigazgató - Árvai Jenő - pl. egy hathetes iparművész alkotótáborba is elengedett, valamint egy síkkötőgépet, és fonalat is biztosított az alkotáshoz. Ha a technikustól kértem valamit, lehet, hogy első hallásra elküldött azzal: „álmodjál valami mást”. Többségében ezeket az eseteket azonban később mégis megoldotta, a számára is szakmai kihívást jelentő ötleteket.

A Debreceni Ruhagyár, a Soproni Ruhagyár, az Elegant — Május 1. Ruhagyár, a Vörös Október Férfiruhagyár, a Hódmezővásárhelyi és a Budapesti Finomkötöttárugyár, a Békéscsabai Kötöttárugyár, a Fékon stb. kollekciói minőséget garantáltak mind a hazai, mind a nyugati piacon.

Juhász Anikó

EGY VÁSÁRHELYI TUDÓS AMERIKÁBAN

Interjú Kovács L. László vásárhelyi születésű, az Amerikai Egyesült Államokban élő professzorral, akinek elsősorban könyvtárosi munkája iránt érdeklődik Kovács István szerkesztő.

Kérlek, beszélj vásárhelyi indításodról!

Tanulmányaim és életpályám alapjait a Bethlen Gábor Gimnázium kitűnő tanárai és a Debreceni Teológia tudós professzorai határozták meg. A humán osztály megadta az alapot a történelem, az irodalom és a nyelvek területén, amit Debrecen a következő években minden szempontból előbbre vitt, ahol a görög-római klasszikus idők iránt is felkeltették figyelmemet. Tanáraink között volt a Vásárhelyről származó neves református lelkész, egyháztörténész, Pákozdy László Márton (1910–1993), Pákozdy Ferenc (1904–1970) költő testvére. Az évek folyamán köztünk szoros baráti kapcsolat alakult ki, és tanulmányaim szempontjából meghatározó személy maradt életem végéig.

1957-ban kerültél ki az Egyesült Államokba. Itthon teológiát tanultál. Hogyan lettél könyvtáros?

Az Egyesült Államokba angol tudás nélkül kerültem ki, így természetesen először segédmunkásként tartottam fel magamat. Szabad időmben az angolt tanultam, és idővel bejutottam a New York-i Egyesült Nemzetek Titkárságára. Akkoriban ott én voltam az egyetlen magyar menekült, később előléptettek, és a Biztonsági Tanácshoz rendelték. Beosztásom szerint az akkori ENSZ-főtktár, Dag Hammerskjöld (1905–1961) közelébe kerültem. A Titkárságon azonnal

beiratkoztam az angol nyelv tanulására, és rendszeresen egy összeget félretettem tanulmányaim folytatására. Az ottani nyelvtanárom ösztönzésére felsőbb szinten tanultam angolt a Columbia Egyetemen, ahol szinte „belém verték” a helyes kiejtést. 1960-tól a Rochester Egyetemen kezdtem meg tanulmányaimat, kiváló történészek és klasszikus korról foglalkozó professzoraim voltak. Ugyanakkor részidős munkát kaptam a helyi könyvtárban. Az igazgató biztatott, hogy tanulmányaimat a könyvtári szakon folytassam.

És történészt?

A neves Indiana Universityre kerültem, ahol már jövődő feleségem a testnevelési tanszéken tanított. Rövidesen megismertem Sinor Dénes (1916–2011) nemzetközileg elismert magyar történészt, aki felkarolt, és serkentett a könyvtár-történelem szak tanulására. Akkor ő volt az Ural-Altáji Tanszék vezető professzora. 1968-ban megbízott a magyar nyelv tanításával. A következő év tavaszán a tanszék megbízást kapott tizenkét fiatal amerikai zene-tanár nyelvi és kulturális előkészítésére, hogy a Kodály módszert tanulja a Liszt Ferenc Zeneakadémián. A magyar nyelv tanítására Sinor professzor engem kért fel, és a nyári időszakban a résztvevők olyan szintet értek el, hogy szeptemberben Budapestre utazhattak. Ez 1969-ben, az akkori politikai környezetben igen jelentős esemény volt.

Milyen könyvtárakban dolgoztál?

1970 őszen kaptam kinevezést a Cleveland Városi Könyvtárba, az értékes és nagy szakértelemmel felépített, 220.000 kötettel rendelkező Történelmi Osztály vezetőjeként. 1974-ben neveztek ki a Purdue Egyetem (32 ezer diák) központi gyűjteményének igazgatójává. Ez a könyvtár a humán és a szociológia tárgyak anyagának fejlesztésével volt megbízva, tehát az én szakmai hátterem éppen megfelelő volt annak irányítására. Ez volt az egyetem legnagyobb könyvtára, amit tizenegy tanszék 450 tanára és több ezer diákja vett igénybe.

Honnan jött az ötlet, hogy felméréz az amerikai könyvtárak magyar anyagát?

Néhány hónappal kinevezésem után a Kongresszusi Könyvtár Kelet- és Középeurópai szakértői felkérték intézetünket a magyar és lengyel gyűjtemények leíró felmérésére. Ez egy országos anyaggyűjtésként indult el, amibe a kanadai könyvtárakat is bevontak. Az igazgató a feladat irányításával engem bízott meg, állandó beosztásomból egy időre felmentett, egy lengyelül tudó fiatal diákot részidőben mellém rendelt. A Kongresszusi Könyvtár vezetői a több nyelvvel foglalkozó leíró bibliográfiát a legnagyobb elismeréssel fogadták és a jelentést egy terjedelmes kötetben ki is adták.

Ez a siker a munka folytatására ösztönzött?

Természetesen. Itt még érdemes megemlíteni, hogy kutató munkám során az

NYÁRI MULATSÁGOK A RÉGI VÁSÁRHELYEN - Isten ujjai között -

incunabulával (incunabulum = bölcső, az incunabula kifejezést azokra a könyvekre használják, amelyeket 1501 előtt nyomtattak mozgatható fém betűkkel. – szerk.) kezdve elsősorban nyomtatott kiadványokat kerestem. A Hungarica alatt értendő minden nyomtatott kiadvány, ami a történelmi Magyarországgal foglalkozik, függetlenül attól, hogy hol, mikor vagy milyen nyelven adtak ki, de főként a humán és szociológia tárgykörrel foglalkozik. Az évek folyamán 73 egyetemi, kutató, városi könyvtár és levéltár Hungarica-anyagát vizsgáltam meg.

Milyen eredményt hoztak a kutatásaid?

Az Egyesült Államokban feltárt Hungarica-anyag felbecsülhetetlen. A Corvináktól kezdve szinte minden jelentős kiadvány megtalálható, amiket a könyvtárak az 1890-es évektől kezdődően vásároltak meg. A beszerzés 1950-es években fellendült, mert az európai könyvtárak fölös példányaikat országuk újjáépítése érdekében a nemzetközi könyvpiacra eladták, hiszen a dollár erős volt. A Közép- és Kelet-Európával foglalkozó tanszékek ugyanakkor meg is követelték a helyi könyvtártól a magyar témával foglalkozó anyagok beszerzését is.

Mit szólt a szakma a kutatásaidhoz? Úgy tudom, hogy külföldön is felfigyelték rá. Hol olvashatók a kutatási eredményeid?

A kutatások eredményéről helyi konferenciákon angolul vagy otthoni meghívásra magyarul számoltam be, és rendszeresen adtam ki mindkét nyelven. 1985-ben például Budapesten a Széchényi Könyvtárban megrendezett Magyar Könyvtárosok Második Nemzetközi Találkozóján a külföldről meghívott résztvevők közül az első előadónak engem kért fel.

Ha jól tudom, Amerikában több neves óhazai személlyel ismerkedtél meg.

Rendszeresen részt vettem magyar témával foglalkozó előadásokon. Így 1966-ban egy nemzetközi konferenciát rendeztek az „Új gazdasági mechanizmus” tárgyában. A hazaiak közül előadott Ránki György (1930–1988) történész, egyetemi tanár. Őt 1981-ben egyetemünk meghívta állandó tanárnak. Vele haláláig kapcsolatban voltam. 1970 tavaszán egy szerény megjelenésű magyar nyelvész jött be az órára, aki Lőrincze Lajosként (1915–1993) mutatkozott be. Néhány hónappal később Lajos bácsi meghívott az Első Magyar Anyanyelvi Konferenciára, és felkért egy előadás megtartására Debrecenben. Azt követően, minden bizonnyal az ő fejbólintására, az évek folyamán egy egész sor meghívást kaptam hazai konferenciákra. Érdekességként említem meg, hogy 1971-ben Antal Imre is a városban járt egy magyar társulattal, mint egyfajta „konferáns” szerepelt. Jó volt találkozni vele ismét annyi év után.

Említenél néhány Észak-Amerikában élő vásárhelyit, akivel kapcsolatban állsz.

Az Egyesült Államokban és Kanadában mintegy 25 vásárhelyi telepedett le, mindegyik diplomás és nagyon sikeres. Velük elsősorban Ella nőverem tartotta a kapcsolatot és két alkalommal gyűjtött adományt a Bethlen Gimnázium egykori diákjai között, az iskola épületének fenntartására. Sajnálatos módon „elhulltanak legjobbjaink a hosszú harc alatt”. Napjainkban Franki Erzsébet orvossal, Steidl Margit volt egyetemi tanárral, és fivérével, a zongoraművész Miklóssal, valamint Lázár Lajos közgazdászsal tartom időnként a kapcsolatot.

Mikor jártál utoljára Vásárhelyen?

Szinte minden évben hazamentem, amikor tehettem. Legutóbb 2010-ben voltam otthon, amikor a Bethlen Gimnáziumban az általam szervezett ünnepélyes Balogh Imsi-emléktábla avatást levezettem.

Ha jól tudom, lelkipásztori munkádat sohasem adtad fel.

Az első években kizárólag magyar nyelven prédikáltam, de amint az angol készségem gyarapodott, kétnyelvű magyar egyházaknál is szolgáltam. Mindent beszámítva 1957 és 1996 között 31 magyar vagy kétnyelvű egyháza hívta meg. Sajnos ezek jelentős része ma már bezárt. Ugyanakkor 1964 után egyre több amerikai protestáns gyülekezet keresett fel, és az évek folyamán 62 angol nyelvű egyház hívott meg beszélő vagy helyettesítő lelkésznek.

A 30-as évek végén gyönyörű nyári napokon a vásárhelyiek, fiatalok, pihenni vágyó polgárok egyaránt szívesen mentek ki az „Élő-Tiszára”.

Nem volt ott „vendéglátó egység”, víkendház, de még egy vityilló sem, csak a ragyogó élő víz, a sárga fenyő, s az ártéri erdő hűvöse – ágai között pásztázó fénysugaraival.

Biciklivel, lovas kocsival, fiákerrel, gyalog, ki mivel tudott, azzal haladt a csalogató víz felé. Én testvéreimmel nem egyszer gyalog indultam neki Újvárosról: a malomnál át a vasút alatt a Tóaljra, majd az Oldalkocsártól az árvízi fal mellett a hosszú Zrínyi utcán a töltésig. Innen mindig akadt lovas kocsis, aki szívesen fölvelt bennünket a bakjára meg a saroglyába. Ha nem így történt, tovább gyalogoltunk. Két oldalt az út szélén mezei virágok tömege: színei odavonzottak. Füzerek kerültek a nyakunkba, karunkra. Papsajtocskát rágtunk, „olajbogyót”, melynek fanyar-édeskés íze – különösen, ha megpuhult – szétomlott a szánkban.

A hangyabolyoknál megálltunk. Néztük a szorgoskodó, bábokat cipelő kis bogarakat, mennyire céltudatosan egymás után biztos irányban mennek.

A pacsirta énekét elbűvölve figyeltük hanyatt fekvé a fűben. Hol lehet? Csöndre intettük egymást... S végre: egy picinyke fekete pontnál állapodott meg a szemünk. A hosszan tartó gyönyörű éneket a napfényben hunyorogva hallgattuk.

Igaza van Petőfinék: a pacsirta „emelkedik fölfelé dalán, mint fonalán a pók”. Ereszkedett – emelkedett láthatatlan fonalán, s minket is elbűvölt, átvettük a boldogságát. Énekeltek, ha ujjunkra szállt egy-egy katicabogárka. Egyet az unokatestvérem hajárolt vettem le: pici sárga, olajos foltot hagyott az ujjamon. Sajátságos szagát most is meg tudnám különböztetni egyéb illatoktól.

„Szállj el, szállj el, katica bogárka, jönnék a törökök, s fejszével-baltával mindjárt agyonvágna.”

S örültem, ha elszállt.

Az út szélén pangó vizekben ebihalakat figyeltünk. A hídlásoknál a fiúk az út alá néztek, s piócákat fogtak. Ijesztgették a lányokat.

Már a töltést is elhagytuk. Az ártéren pici békák ugráltak a kocsinyomok között, mint formás, kicsi ékszerek pattogtak előttünk. Sokszor ráugrottak meztelen lábunkra, sót: akarattal tartottuk eléjük, mert élveztük puha-hideg kis testük érintését. Mint ahogy élveztük a partra érve a fenyő forró-hús homokját.

A Szeged felé húzó fehér hajók, az akkor még menetrendszerű járatok látványának különös élvezetéért már érdemes volt kijönni ide.

Az apró, majd növekvő hullámok elé mentünk, s a hullámverte csapkolódás a vízben nem mindennapi élvezetet jelentett. Nagyobb gyerekek beljebb is mentek, vállalták, hogy a hajók előidézte hullámok a fejük fölé csapkodnak.

Engem ezek a hullámok egyszer elsodortak; a kemény sárga homokfövenyt már hiába kerestem. Azon kaptam magam, hogy mocsaras, süllyedő talaj van a talpam alatt, s hogy nem tudok kimenni a partra. Addig-addig vonszolódtam, hogy holmi vízi növényekbe, gyökerekbe kapaszkodva közeledtem az erdő felé. Arra még emlékszem, hogy forróság volt, dőlt rólam az izzadság, döngtek a fekete-sárga bogarak a fejem körül. Csöndesség volt, senkit sem láttam, a csalánonos át fekete pocssárral fedve... biztosan vagy elaléltam a fáradtságtól, szomjúságtól. Többre nem emlékszem.

Vajon meddig tarthatott ez az állapot, mikor vettem észre? Este eszméltem föl. Ismerős arcok vetek körül: Szabóné Judit néni, kedves elsőosztályos tanítóm, a férje, az állatorvos, édesanyám, akiért üzentek, jöjjön értem.

Bizonyára sok élvezetes délutánt vagy órát töltöttünk még az atkai Tiszán, de ennek az egynek az emléke ma is kitörölhetetlenül él bennem.

A magas túlpárt árnyaival, kúszó növényeivel, áthatolhatatlan, buja zöld árnyalataival erősen vonzott.

Később – hazalátogatva – megtudtam, hogy dr. Sterbetz ornitológus, elhivatott, aktív természetbarát egy kirándulásra hív Atka-szigetre. Lúdvárnál volt a találkozó délután.